

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวิเคราะห์การป้องกันการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในกลุ่มนักเรียนมัธยมปลาย โรงเรียนมัธยมแห่งหนึ่ง ในจังหวัดหนองคาย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อวิเคราะห์สภาพการดื่ม ปัจจัยที่มีผลต่อการดื่ม และรูปแบบการป้องกันการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ในกลุ่มนักเรียนมัธยมปลาย ด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีระเบียบวิจัยดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal, PRA) เป็นกรอบแนวคิดของการวิจัย เพราะ PRA เป็นกระบวนการที่ใช้ค้นหาและระบุปัญหาของชุมชน ที่เกิดจากแนวคิดที่ว่าการศึกษาชุมชนเป็นสิ่งที่ชุมชนควรกระทำด้วยตนเอง การแก้ไขปัญหาชุมชนต้องเกิดจากความเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชนเอง เชื่อว่าชุมชนมีภูมิปัญญาที่หลากหลาย ที่สามารถแก้ไขปัญหาของตนเองได้ ผู้วิจัยเป็นบุคคลภายนอกที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้ผู้คนในชุมชนได้เกิดการวิเคราะห์ข้อมูล ปัญหาความต้องการของตนเอง และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถกัน เพื่อวางแผนแก้ไขปัญหาของตนเอง (โครงการเอดส์ศึกษา, 2541; ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2546; Bhandari, 2003; Doyle & Krasny, 2003)

2. พื้นที่ในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ได้เลือกโรงเรียนมัธยมปลายแห่งหนึ่ง ในจังหวัดหนองคาย ที่พบปัญหาการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของนักเรียน ส่งผลกระทบต่อตัวนักเรียน ครอบครัว โรงเรียน และชุมชนจากการเก็บรวบรวมข้อมูลอุบัติเหตุจราจรของโรงพยาบาลชุมชนในอำเภอที่โรงเรียนตั้งอยู่ พบว่าวัยรุ่นอายุ 15-19 ปี เป็นกลุ่มที่เกิดอุบัติเหตุสูงสุด สาเหตุจากเมาแล้วขับ และจากการศึกษาบริบทโรงเรียน ด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มร่วมกับนักเรียน ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน และครู พบว่ามีนักเรียนมัธยมปลายดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างมากทั้งหญิงและชาย บางครั้งเกิดเหตุทะเลาะวิวาทระหว่างนักเรียนกับวัยรุ่นในพื้นที่ ลักทรัพย์และถูกดำเนินคดี การรวมกลุ่มขับรถตามถนน และมีพฤติกรรมทางเพศไม่เหมาะสม นอกจากนี้มีร้านจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์รายรอบ

โรงเรียน และผู้บริหารสถานศึกษาเห็นความสำคัญ และความต้องการแก้ไขปัญหาการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในกลุ่มนักเรียนมัธยมปลายเช่นกัน

3. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่

3.1 นักเรียนชั้นมัธยมปลายทั้งชายและหญิง ที่กำลังศึกษาในชั้นมัธยมปีที่ 4, 5 และ 6 ทั้งที่ดื่มและไม่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เป็นผู้ที่ให้ข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก สันทนาการกลุ่ม และประชุมระดมสมอง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักได้มาด้วยการสร้างสัมพันธภาพกับนักเรียนแกนนำคนหนึ่งที่อยู่ักเป็นการส่วนตัว นักเรียนแกนนำคนดังกล่าวได้แนะนำให้ผู้วิจัยกับเพื่อนนักเรียนคนอื่นทั้งที่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จำนวน 6 คน และไม่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ จำนวน 3 คน และนักเรียนที่ให้ข้อมูลด้วยและผู้วิจัยได้เข้าไปแนะนำตัวเอง วัตถุประสงค์การวิจัย และกระบวนการวิจัยตามห้องเรียนทุกห้อง ทุกชั้นปี และขออาสาสมัครเข้าร่วมประชุมกลุ่ม จำนวน 6 ครั้ง ครั้งละ 5-12 คน ได้แก่ นักเรียนชั้น ม.4 สันทนาการกลุ่ม 2 กลุ่ม ชั้น ม. 5 สันทนาการกลุ่ม 2 กลุ่ม และชั้น ม.6 สันทนาการกลุ่ม 2 กลุ่ม และนักเรียนที่เข้าร่วมในการประชุมระดมสมอง 12 คน เป็นนักเรียนตัวแทนจากนักเรียนชั้น ม. 4 5 และ 6 จำนวน 6 ห้อง ห้องละ 2 คน รวม 12 คน

3.2 ผู้ปกครองและผู้นำชุมชน เป็นผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ที่ผู้วิจัยได้เชิญผู้ปกครองและผู้นำชุมชนร่วมประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์และกระบวนการวิจัย และขออาสาสมัครเข้าร่วมการวิจัยในการสนทนากลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง ครั้งละ 9 และ 10 คน และให้ข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์จำนวน 2 คน

3.3 ครู ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูที่สอนชั้นมัธยมปลาย จำนวน 3 คน ให้ข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ สะท้อนแนวทางการป้องกันการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

4. วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การระบุปัญหา และการวิเคราะห์รูปแบบการป้องกันการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการวิจัย ดังนี้

4.1 การสังเกตและการจดบันทึกภาคสนาม ด้วยการเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเอาใจใส่และได้มีการกำหนดไว้ว่ามีระเบียบวิธี เพื่อวิเคราะห์หรือหาความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นกับสิ่งอื่น ที่จะทำให้รู้พฤติกรรมที่แสดงออกมาอย่างเป็นธรรมชาติ และเป็นข้อมูลตรงตามสภาพความเป็นจริง ซึ่งการสังเกตมี 2 แบบ (สุรางค์ จันทวานิช, 2549) คือ แบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ด้วยการสังเกตพฤติกรรมของ

นักเรียน เช่น การเดินทางไปโรงเรียน การใช้เวลาว่างในวันหยุดหรือหลังเลิกเรียน การรวมกลุ่ม และการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ตามสถานที่ต่างๆ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ที่ผู้วิจัยร่วมงานสังสรรค์กับกลุ่มนักเรียน เช่น การเข้าร่วมงานปีใหม่ ของนักเรียนห้องหนึ่ง โดยผู้วิจัยได้นำอาหารและเครื่องดื่มที่ไม่มีแอลกอฮอล์ไปร่วมในงานสังสรรค์ปีใหม่ พุดคุย และร่วมร้องเพลง คาราโอเกะด้วย การทอดผ้าป่าของโรงเรียน การประชุมร่วมกับนักเรียนในการจัดงานปัจฉิมนิเทศ และการจัดกิจกรรมกลุ่มต่างๆ ที่ผู้สังเกตจะเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่ม และร่วมทำกิจกรรมกลุ่มกับนักเรียน ในขั้นตอนต่างๆ ของการวิจัย และร่วมสังเกตพฤติกรรมการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของนักเรียน ร่วมกับการจดบันทึกภาคสนาม

การบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกต เพื่อป้องกันการลืม ช่วยตั้งสมมุติฐานชั่วคราวในการวิเคราะห์ข้อมูลในสนาม การเรียบเรียงความคิดในการวางแผนและการสรุปข้อมูลเป็นระยะๆ โดยการสังเกตสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนที่เอื้อต่อการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พฤติกรรมทางสังคมหรือการกระทำระหว่างบุคคลที่เกิดขึ้นว่ามีแบบแผนกิจกรรม (Pattern of Activities) อย่างไร ที่ทำให้นักเรียนดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และมีความสัมพันธ์ (Relationship) กับใคร มีใครบ้างที่มีส่วนร่วม (Participation) เช่น เพื่อน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู หรือบุคคลอื่นๆ ในชุมชน และให้ความหมาย (Meaning) ของพฤติกรรมการดื่มว่าอย่างไร เช่น การดื่มประจำ การดื่มเป็นบางครั้ง และ “ทำไม” จึงมีพฤติกรรมเช่นนั้น การดื่มเพื่อเข้าสังคม หรือการดื่มเพื่อบำรุงร่างกาย เพื่อความสนุกสนาน (ศิริพร จิรวัฒน์กุล, 2548) ซึ่งบันทึกย่อเฉพาะข้อมูลที่สำคัญและไม่ทำให้ผู้ที่ถูกสังเกต รู้สึกว่ากำลังถูกสังเกตและจดบันทึก เช่น การสังเกตการดื่มสังสรรค์ของกลุ่มนักเรียนในห้องในโอกาสวันปีใหม่ ทั้งนักเรียนชายและหญิง บางคนดื่มมาก บางคนดื่มเล็กน้อย และมีบางคนที่ไม่ดื่ม มีการจัดกิจกรรมร้องเพลงและทำอาหารกินร่วมกัน เงินสำหรับซื้ออาหารและเครื่องดื่มได้จากการเฉลี่ยกันในกลุ่ม ทำให้เห็นรูปแบบการร่วมกลุ่มดื่มสังสรรค์ของนักเรียนในห้องบางโอกาส (ภาคผนวก ข)

4.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นการสนทนา ซักถามผู้ให้ข้อมูลหลักบางคน ในโรงเรียนหรือในชุมชนที่นักวิจัยเลือกมา เนื่องจากบุคคลนั้นมีคุณสมบัติพิเศษที่จะให้ข้อมูลเฉพาะเจาะจงที่นักวิจัยต้องการหรือมีประสบการณ์ต่างจากคนอื่น (ศิริพร จิรวัฒน์กุล, 2548) ซึ่งมีขั้นตอนคือ การแนะนำตัวเอง (Introduction) การสร้างสัมพันธ์ที่ดี (Good Relationship) การเข้าใจวัตถุประสงค์ (Objective) การจดบันทึก (Take Note) และการสัมภาษณ์ (Interview) ที่ผู้สัมภาษณ์ต้องฝึกฝนเทคนิคการสังเกต การฟัง การซักถาม การถามซ้ำ และการกล่าวขอบคุณ (ปาริชาติ วัลย์เสถียร และคณะ, 2546) ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นักเรียนมัธยมปลายที่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทั้งชายและหญิง จำนวน 6 คน อาจารย์ 3 คน ผู้ปกครอง 2 คน เพื่อทราบข้อมูลทั่วไป สถานการณ์การ

คืบ ผลกระทบ และแนวทางป้องกันการคืบเครื่องคืบแอลกอฮอล์ที่มีรายละเอียดเฉพาะ และเป็นประสบการณ์ตรงในแต่ละคนที่แตกต่างกัน ตามแนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก (ภาคผนวก ค)

4.3 การสนทนากลุ่ม (Focus-Group Discussion) เป็นการสนทนาข้อมูลจากกลุ่ม ที่ทุกคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ที่มีการเตรียมการ วางแผน และเป็นหัวข้อที่กลุ่มให้ความสนใจ การสนทนากลุ่มแต่ละครั้งจะมีผู้ร่วมสนทนาประมาณ 6-12 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเฉพาะด้าน มีการแสดงความคิดเห็นของผู้มีส่วน ได้รับผลกระทบและเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ องค์ประกอบของการสนทนากลุ่มที่ต้องมีคือ ผู้ดำเนินการสนทนา ผู้จัดบันทึก ผู้ช่วยและผู้ร่วมสนทนาแนวทางการสนทนากลุ่มอุปกรณีสนาม การส่งเสริมบรรยากาศ ของสนทนาแก่ผู้เข้าร่วม สถานที่และระยะเวลา และประเด็นการสนทนากลุ่ม (ชอบ เข้มกลัด และ โกวิทช์ พวงงาม, 2547) ที่ผู้วิจัยสนทนากลุ่มร่วมกับแกนนำนักเรียน นักเรียนที่คืบและไม่คืบเครื่องแอลกอฮอล์ในแต่ละชั้นปี ผู้ปกครองและผู้นำชุมชน เพื่อทราบข้อมูลทั่วไป พฤติกรรมการคืบ ผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการคืบเครื่องคืบแอลกอฮอล์ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์เกี่ยวกับเครื่องคืบแอลกอฮอล์ ตามแนวคำถามการสนทนากลุ่ม (ภาคผนวก ง)

4.4 การประชุมระดมสมอง (Brain Storming) ร่วมกับนักเรียนชั้นมัธยมปลายในแต่ละชั้นปี โดยการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์การคืบเครื่องคืบแอลกอฮอล์ ปัจจัยและผลกระทบจากการคืบเครื่องคืบแอลกอฮอล์ และแนวทางป้องกันที่ได้จากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์ และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น ร่วมกันระดมสมอง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การวิเคราะห์ข้อมูล สถานการณ์การคืบเครื่องคืบแอลกอฮอล์ และวิเคราะห์แนวทางการป้องกันการคืบเครื่องคืบแอลกอฮอล์สู่การปฏิบัติ ตามแนวทางและคำถามในการประชุมระดมสมอง (ภาคผนวก จ)

5. ขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอนการวิจัยมี 3 ระยะดังนี้

5.1 ระยะที่ 1 ศึกษาบริบทพื้นที่วิจัยและการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูล ด้วยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ไม่เป็นทางการ ซึ่งครั้งแรกผู้วิจัยใช้เทคนิคการสร้างสัมพันธภาพกับนักเรียนและอาจารย์ เพื่อจะได้เกิดความไว้วางใจ และสร้างความคุ้นเคย เพื่อจะได้เข้าถึงข้อมูล ข้อเท็จจริงสำหรับการวิเคราะห์ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของผู้ร่วมวิจัยให้เข้าใจในกระบวนการ PRA ดังนี้

5.1.1 การเข้าถึงผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน และครู ซึ่งผู้วิจัยเคยได้ร่วมปฏิบัติงานอนามัยโรงเรียนและกิจกรรมที่เคยประสานงานกับทางโรงเรียนมาบ้าง โดยการ

แนะนำตนเองและบอกวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้เห็นความสำคัญของปัญหาและการป้องกันการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของกลุ่มนักเรียนมัธยมปลายและขออนุญาตในการทำวิจัย

5.1.2 การเข้าถึงแกนนำนักเรียนมัธยมปลาย ผู้วิจัยรู้จักเป็นการส่วนตัวกับแกนนำนักเรียนคนหนึ่งที่เป็นบุตรของเจ้าหน้าที่ที่ทำงานที่ศูนย์สุขภาพชุมชนด้วยกัน และเคยมาช่วยงานผู้วิจัยช่วงที่ผู้วิจัยยังปฏิบัติราชการที่ศูนย์สุขภาพชุมชน นักเรียนแกนนำคนนี้เป็นสาวตรีนักเรียนเป็นหัวหน้าห้อง เป็นประธานนักเรียน และเป็นนักดนตรีของโรงเรียนที่เคยเข้าร่วมแข่งดนตรีที่ทางหน่วยงานราชการจัดเป็นประจำ ผู้วิจัยเองก็เคยเป็นนักดนตรีของวิทยาลัยพยาบาลมาก่อน ทำให้สร้างสัมพันธภาพได้ง่ายขึ้น และนักเรียนแกนนำยังได้แนะนำให้รู้จักนักเรียนคนอื่นที่อยู่ในกลุ่มเพื่อนในห้อง กลุ่มนักดนตรีด้วยกัน แกนนำนักเรียนคนอื่น และสาวตรีนักเรียนบางคน นอกจากนี้ยังช่วยแนะนำให้รู้จักกลุ่มเพื่อนที่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และนักเรียนกลุ่มอื่น ในโรงเรียน ซึ่งเป็นเทคนิคการเลือกตัวอย่างแบบเลือกจากทฤษฎี (Theoretical Sampling) (ศิริพร จิรวัฒน์กุล, 2548) เป็นการเลือกตัวอย่างที่เปิดกว้างเพื่อหาผู้ให้ข้อมูลที่หลากหลาย และผู้วิจัยได้ขอเข้าร่วมสังสรรค์งานปีใหม่ของห้องนักเรียนมัธยมปลายห้องหนึ่ง และได้นำอาหารและเครื่องดื่มที่ไม่มีแอลกอฮอล์มาร่วมงานด้วย

5.1.3 การเข้าถึงนักเรียนมัธยมปลายอื่น ด้วยการเข้าไปแนะนำตัวเองกับอาจารย์ที่กำลังสอนประจำวิชาและนักเรียนตามห้องเรียนทุกห้องเรียนนั้นๆ โดยการพูดคุยเรื่องแผนการเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาการเตรียมตัวและการแนะนำสถานศึกษาที่ผู้วิจัยกำลังศึกษาอยู่ และวัตถุประสงค์ของการวิจัยและขบวนการวิจัย และการขออาสาสมัครที่ยินยอมเข้าร่วมการวิจัย ให้ข้อมูล ทั้งการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก ให้แนะนำให้รู้จักกับเพื่อนกลุ่มอื่นต่อไป ทั้งนักเรียนที่ดื่มและไม่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

5.1.4 การเข้าถึงนักเรียนที่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ด้วยการแนะนำจากกลุ่มนักเรียนที่เล่นดนตรี ซึ่งในกลุ่มนักดนตรีนี้ มีเพื่อนทั้งที่ดื่มและไม่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และการบอกต่อของเพื่อนๆ ในกลุ่ม นักเรียนบางคนผู้วิจัยเข้าไปแนะนำตัวเองและมีการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ

5.2 ระยะเวลาที่ 2 การวิเคราะห์สภาพการดื่ม ปัจจัยที่มีผลต่อการดื่มและการป้องกันการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

ขั้นตอนนี้ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ วิเคราะห์ข้อมูล ระบุปัญหา และวิเคราะห์ป้องกันการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในกลุ่มนักเรียนมัธยมปลาย โดยกิจกรรมดังนี้

5.2.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการสัมภาษณ์นักเรียนชั้นมัธยมปลาย ที่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทั้งชายและหญิง จำนวน 6 คน และไม่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ 3 คน ครู 3 คน และผู้ปกครอง 2 คน ในประเด็นเกี่ยวกับพฤติกรรมกาการดื่มเครื่องดื่มผสมแอลกอฮอล์ ผลกระทบจากการ

คัมเครื่องคัมแอลกอฮอล์ ปัจจัยที่ทำให้นักเรียนคัมเครื่องคัมแอลกอฮอล์ ปัจจัยส่งเสริมที่ทำให้ไม่คัมเครื่องคัมแอลกอฮอล์ ประสพการณ์การป้องกันการคัมเครื่องคัมแอลกอฮอล์ และแนวทางการป้องกันการคัมเครื่องคัมแอลกอฮอล์

5.2.2 การสนทนากลุ่มร่วมกับนักเรียน ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 5 และ 6 จำนวน 6 ครั้ง ในแต่ละครั้งมีผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มครั้งละ 5-12 คน ประกอบด้วย นักเรียนทั้งที่คัมและไม่คัมเครื่องคัมแอลกอฮอล์ เพื่อศึกษาสภาพการคัมและพฤติกรรมการคัม และแนวทางการป้องกันการคัมเครื่องคัมแอลกอฮอล์ ตามแนวคำถามการสนทนากลุ่มนักเรียนมัธยมปลาย ในประเด็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการคัมเครื่องคัมแอลกอฮอล์ของนักเรียนมัธยมปลาย ผลกระทบจากการคัมเครื่องคัมแอลกอฮอล์ ปัจจัยที่ทำให้คัมเครื่องคัมแอลกอฮอล์ ปัจจัยส่งเสริมที่ทำให้ไม่คัมเครื่องคัมแอลกอฮอล์ ประสพการณ์การป้องกันการคัมเครื่องคัมแอลกอฮอล์ และ แนวทางป้องกันและแก้ไขการคัมเครื่องคัมแอลกอฮอล์ การดำเนินการ ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ โดยผู้วิจัยจะคอยกระตุ้นให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น

5.2.3 การสนทนากลุ่มร่วมกับผู้ประกอบการและผู้นำชุมชน จำนวน 2 ครั้ง ในแต่ละครั้งมีผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มครั้งละ 9-10 คน ประกอบด้วยผู้ประกอบการที่มีบุตรหลานทั้งที่เรียนประถมมัธยม และจบการศึกษามัธยมแล้ว ผู้ประกอบการที่เปิดร้านขายของชำ ผู้นำชุมชน และ อสม. เพื่อศึกษาสภาพการคัมและพฤติกรรมการคัม และแนวทางการป้องกันการคัมเครื่องคัมแอลกอฮอล์ ตามแนวคำถามการสนทนากลุ่มที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ในประเด็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการคัมเครื่องคัมแอลกอฮอล์ของนักเรียนมัธยมปลาย ผลกระทบจากการคัมเครื่องคัมแอลกอฮอล์ ปัจจัยที่ทำให้คัมเครื่องคัมแอลกอฮอล์ ปัจจัยส่งเสริมที่ทำให้ไม่คัมเครื่องคัมแอลกอฮอล์ ประสพการณ์การป้องกันการคัมเครื่องคัมแอลกอฮอล์ และแนวทางป้องกันและแก้ไขการคัมเครื่องคัมแอลกอฮอล์การดำเนินการ ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ โดยผู้วิจัยจะคอยกระตุ้นให้ผู้ประกอบการได้แสดงความคิดเห็น

5.2.4 การสังเกต ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ด้วยการที่ผู้วิจัยร่วมงานสังสรรค์กับกลุ่มนักเรียน เช่น การเข้าร่วมงานปีใหม่ การการทอดผ้าป่าของโรงเรียน การประชุมร่วมกับนักเรียนในการจัดงานปัจฉิมนิเทศ และการจัดกิจกรรมกลุ่มต่างๆ ส่วนการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้สังเกตการณ์คัมเครื่องคัมแอลกอฮอล์ของนักเรียน ตามร้านอาหาร สถานที่สาธารณะ และ กาจจัดงานบุญประจำปีของหมู่บ้าน

5.2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสนทนากลุ่มร่วมกับนักเรียนมัธยมปลายและผู้ประกอบการ การสัมภาษณ์นักเรียนมัธยมปลายที่คัมเครื่องคัมแอลกอฮอล์และอาจารย์ การสังเกตขณะดำเนินกิจกรรมการวิจัย การจดบันทึกภาคสนาม ทำการวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยง เปรียบเทียบแนวทางและรูปแบบการป้องกันการคัมเครื่องคัมแอลกอฮอล์ในกลุ่มนักเรียน

มัธยมปลาย ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการป้องกันการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และสร้างข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบการป้องกันการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในกลุ่มนักเรียนมัธยมปลายและร่วมวางแผนแก้ไขปัญหา โดยใช้การบรรยายเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นทุกขั้นตอนของการวิจัย เพื่อสะท้อนถึงปรากฏการณ์ และเหตุการณ์ต่างๆ ของข้อมูลที่ได้มาจากการสังเกต การจดบันทึกภาคสนาม เพื่อสร้างข้อสรุปจากปรากฏการณ์ที่เห็นว่า ใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร กับใคร เพราะอะไร มีความหมายว่าอย่างไร

ขั้นตอนการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Qualitative Content Analysis) มีขั้นตอน (อารีย์วรรณ อ่วมธานี, 2549) ได้แก่ การนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มารวบรวม ถอดเทป และทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่ศึกษา แล้วเริ่มอ่านข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดหลายๆครั้ง (Read and Re-read) เพราะการอ่านหลายครั้งทำให้เห็นเรื่องราวทั้งหมดว่าเป็นอย่างไร โดยอ่านแล้วทิ้งระยะไว้แล้วกลับมาอ่านซ้ำอีกครั้งเพื่อทบทวนข้อมูลและแยกประโยคสำคัญออกมา ทำให้ผู้วิจัยเห็นประเด็นหลัก (Theme) ว่าเรื่องที่ศึกษามีหัวเรื่องใหญ่อะไรบ้าง และทำความเข้าใจความหมายของแต่ละประโยค ลดทอนข้อมูลโดยการจัดกลุ่มข้อมูลเป็นหมวดหมู่และกำหนดรหัสข้อมูล แปลงคำพูดเป็นภาษาศาสตร์และบรรยายรายละเอียด

5.2.6 การกำหนดรหัสข้อมูล

วิธีการเก็บข้อมูล

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)	รหัส	ID
การสนทนากลุ่ม (Focus-Group Discussion)	รหัส	FG
การประชุมระดมสมอง (Brain Storming)	รหัส	BS

ผู้ให้ข้อมูล

นักเรียน (Student)	รหัส	S
ผู้ปกครอง (Parent)	รหัส	P
ครู (Teacher)	รหัส	T
กลุ่มนักเรียน (Class)	รหัส	C
กลุ่มผู้ปกครองและผู้นำชุมชน (Parents Group)	รหัส	PG
ตัวแทนนักเรียน (Representative)	รหัส	R

ตารางที่ 1 การกำหนดรหัสข้อมูล จำแนกตามการจัดหมวดหมู่ประเด็นหลักและประเด็นย่อย

ประเด็นหลัก	รหัส	ประเด็นย่อย	รหัส
1. สภาพการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของนักเรียนมัธยมปลาย	01	1.1 ความชุกของการดื่ม	01
		1.2 อายุเริ่มแรกของการดื่ม	02
		1.3 การเป็นนักดื่มอย่างเต็มตัว	03
		1.4 การรวมกลุ่มดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของนักเรียน	04
		1.5 ช่วงเวลาที่นักเรียนมักดื่ม	05
		1.6 สถานที่ดื่ม	06
		1.7 การได้มาถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์	07
2. ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของนักเรียน	02	2.1 ปัจจัยส่วนบุคคล	01
		2.2 ปัจจัยด้านเครื่องดื่มแอลกอฮอล์	02
		2.3 ปัจจัยด้านครอบครัว	03
		2.4 ปัจจัยด้านเพื่อน	04
		2.5 ปัจจัยสังคมและชุมชน	05
3. โทษและพิษภัยจากการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์	03	3.1 ผลกระทบต่อบุคคล	01
		3.2 ผลกระทบต่อครอบครัว	02
		3.3 ผลกระทบต่อโรงเรียน	03
		3.4 ผลกระทบต่อสังคมและชุมชน	04
4 ประสิทธิภาพเล็กเหล่า	04	-	-
5 การป้องกันการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของนักเรียนมัธยมปลาย	05	5.1 ผู้ที่มีส่วนในการป้องกันการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์	01
		5.2 วิธีการป้องกันการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์	02

ตัวอย่างการกำหนดรหัสและการแปลผล

IDS0 00/00 แปลผลรหัสได้ดังนี้

รหัส IDS หมายถึง วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก

รหัส S หมายถึง ผู้ให้ข้อมูลเป็นนักเรียน

รหัส 0 ตำแหน่งที่ 1 หมายถึง คนที่ 1 หรือ ครั้งที่ 1 ในการให้ข้อมูล

รหัส 00 ตำแหน่งที่ 2 และ 3 หมายถึง รหัสประเด็นหลัก

รหัส 00 ตำแหน่งที่ 4 และ 5 หมายถึง รหัสประเด็นย่อย

ตัวอย่าง

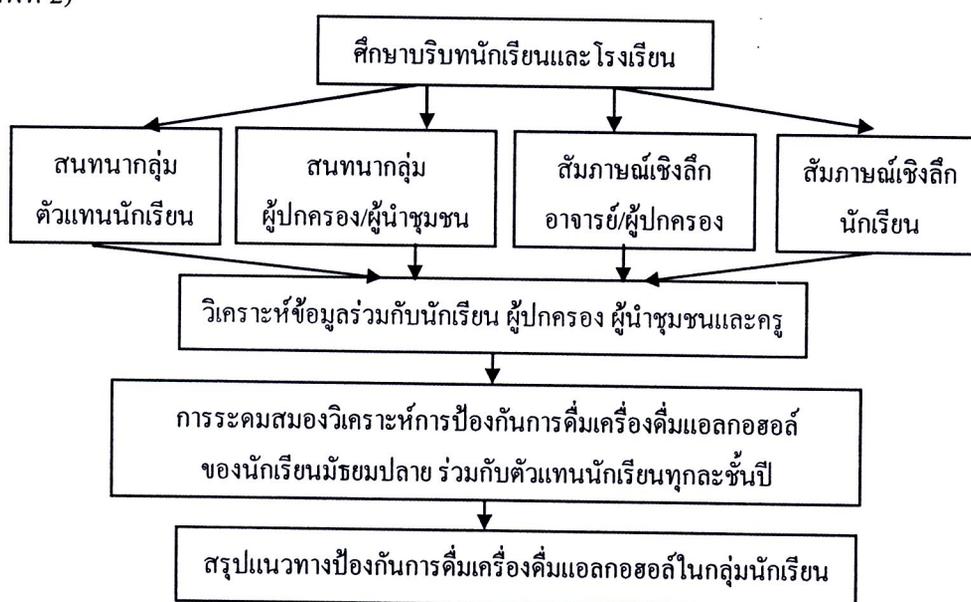
“ครั้งแรกที่ๆที่ห่อชวน หนูก็ไม่กล้า พอกินแล้วมันก็สนุกดี หลังจากนั้นมาที่ๆเขาทำก็รู้แล้วว่าเราเคยกิน ที่เขาก็ดูเหมือนเรา ก็รู้สึกไม่ไหว เมื่อมีครั้งแรก ก็มีครั้งสองที่สามตามมา หลังจากนั้นก็กินมาตลอด ไม่มีงานอะไรก็กิน กินเกือบทุกวันเลยล่ะ” (FGC4 01/03)

การแปลผล

จากตัวอย่างเป็นการเก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มนักเรียนชั้น ม. 4 ที่กล่าวถึงประเด็นสภาพการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของนักเรียนมัธยมปลาย ที่เป็นประเด็นหลัก และกล่าวถึงการเป็นนักดื่มอย่างเต็มตัว ที่เป็นประเด็นย่อย

5.3 ระยะที่ 3 การวิเคราะห์แนวทางการป้องกันการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

กิจกรรมการประชุมระดมสมอง โดยการจัดประชุมร่วมกับตัวแทนนักเรียน ในแต่ละชั้นปี ประกอบด้วย ตัวแทนนักเรียนชั้น ม 4 5 และ 6 ทุกห้อง จำนวน 12 คน โดยผู้วิจัยนำเสนอสถานการณ์การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ สภาพการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และการป้องกันการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่ได้จากการรวบรวมข้อมูล แล้วนักเรียนร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล วิเคราะห์การป้องกันและกำหนดแนวทางป้องกันการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ นักเรียนตัวแทนร่วมกันอภิปรายสะท้อนความคิดเห็น ผู้วิจัยคอยกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และร่วมกันสรุปแนวทางป้องกันการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ นำสู่การปฏิบัติต่อไป (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการวิจัย

6. การตรวจสอบข้อมูล

ข้อมูลที่รวบรวมได้ครั้งนี้มีการตรวจสอบโดยใช้วิธีสามเส้า (Triangulation) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (Cowman, 1993 อ้างถึงใน เกษราวัลดี นิลวรางกูร และ พูลสุข ศิริพล, 2547)

6.1 ด้านข้อมูล เป็นการตรวจสอบความถูกต้องโดยเปรียบเทียบจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่ง เช่น แหล่งข้อมูลที่แกนนำนักเรียน นักเรียนที่ดื่มและไม่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ผู้บริหารสถานศึกษา อาจารย์ ผู้ปกครอง และผู้นำชุมชน ซึ่งจะเก็บในช่วงเวลาที่ต่างกัน สถานที่ต่างกัน

6.2 ด้านการรวบรวมข้อมูล โดยเปรียบเทียบจากการเก็บข้อมูลที่หลากหลายวิธี เช่น การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและการบันทึกภาคสนาม เพราะจะช่วยให้ข้อมูลเพิ่มเติม ทำให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน

6.3 ด้านผู้สืบค้น โดยนักวิจัย และอาจารย์ที่ปรึกษาที่มีความชำนาญด้านการทำวิจัยการเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อเป็นการอุดช่องว่างจากอคติของนักวิจัยเพียงคนเดียว

7. จริยธรรมการวิจัย

การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวิเคราะห์การป้องกันการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในกลุ่มนักเรียนมัธยมปลาย โรงเรียนมัธยมแห่งหนึ่ง ในจังหวัดหนองคาย ได้ผ่านการพิจารณาและรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยขอนแก่น เลขที่: HE522021 ให้ไว้ ณ วันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2542 ผู้วิจัยยึดหลักเกณฑ์ทางจริยธรรมสำหรับการศึกษาวิจัยในมนุษย์ (บุปผา ศิริศรีสมิ, จรรยา เศรษฐบุตร และ เบญจา ยอดดำเนิน-เอ็ดดิกซ์, 2544) ที่มีหลักการ 3 ประการ ได้แก่ หลักความเคารพในบุคคล (Respect for Person) หลักผลประโยชน์ (Benefit) หลักยุติธรรม (Justice) ในทุกขั้นตอนของการวิจัยดังนี้

ในการเตรียมการวิจัย ผู้วิจัยได้เข้าพบผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อขออนุญาตในหลักการว่าจะทำการวิจัย เมื่อผู้บริหารอนุญาตด้วยวาจาแล้ว ผู้วิจัยได้ทำหนังสือราชการจากคณะบดีคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลการวิจัย

ขั้นการศึกษาปรากฏการณ์ โดยเริ่มจากที่ผู้วิจัยได้สร้างความคุ้นเคยกับผู้บริหาร และนักเรียนแกนนำบางคน รวมถึงการได้รู้จักผู้ปกครองที่มีบุตรหลานเรียนในโรงเรียนนี้ และแจ้งวัตถุประสงค์ขั้นตอนการวิจัย ระเบียบวิธีวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล ระยะเวลาในการวิจัย ผู้วิจัยได้ขออนุญาตเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พูดคุยทุกครั้ง

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มและการเข้าร่วมประชุมกับนักเรียนทุกครั้ง ผู้วิจัยต้องแนะนำตัวเอง ชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย ขั้นตอนการวิจัย แจ้งระยะเวลาในการเก็บข้อมูลแต่ละครั้ง และระยะเวลาการ

วิจัย กับอาจารย์ประจำวิชา และนักเรียนในแต่ละห้องเรียน และการแนะนำตัวเองกับผู้ปกครองในวันประชุมผู้ปกครอง และเปิดโอกาสให้อาจารย์ และนักเรียน ผู้ปกครองซักถามความเข้าใจ และชี้แจงสิทธิการเข้าร่วมการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งเป็นการยินยอมโดยวาจา

ขณะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากการสนทนา การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม หรือการทำกิจกรรมต่างๆ ถ้าผู้ร่วมวิจัยรู้สึกไม่สบายใจ หรือไม่ต้องการสนทนา ไม่ต้องการร่วมกิจกรรม นักวิจัยจะหยุดการสนทนากลุ่มนั้นทันที ยกเว้นผู้ร่วมวิจัยพร้อมหรือสบายใจที่จะเริ่มสนทนาใหม่ ผู้วิจัยจึงจะดำเนินการสนทนาต่อไป และเมื่อผู้วิจัยได้ร่วมกิจกรรมสังสรรค์ของกลุ่มนักเรียนที่มีการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ผู้วิจัยไม่ส่งเสริมการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ แต่ได้นำน้ำอัดลมและอาหารไปร่วมงาน และไม่ได้ห้ามปรามการดื่มของนักเรียนแต่ปล่อยให้กิจกรรมกลุ่มดำเนินไปตามปกติ

การสัมภาษณ์นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย จะใช้สถานที่ ที่ไม่ทำให้เกิดการพ่งเสียงจากบุคคลอื่น ว่าเป็นนักเรียนที่มีปัญหาดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และปกปิดความลับของผู้ให้ข้อมูลโดยไม่เปิดเผยชื่อจริง นามสกุลจริง ในการบันทึกเสียงและภาพ และการนำไปเผยแพร่ ผู้วิจัยต้องขออนุญาตผู้ร่วมวิจัยทุกครั้ง และทำลายเมื่อการวิจัยสิ้นสุดลง

ในขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยต้องแจ้งแก่ผู้ร่วมวิจัยว่า ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้จะเก็บเป็นความลับ ไม่มีการใช้ชื่อจริง หากข้อมูลใดก็ตามที่ผู้ร่วมวิจัยไม่ต้องการให้นักวิจัยเขียนในรายงานการวิจัย หรือเผยแพร่ นักวิจัยจะปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมีเฉพาะนักวิจัยหลัก ผู้ร่วมวิจัย และผู้ช่วยการวิจัยเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้จะถูกนำเสนอในภาพรวม และเทปบันทึกเสียง สมุดบันทึกต่างๆ จะถูกทำลายเมื่อการวิจัยสิ้นสุดลงเพื่อรักษาความลับของผู้ร่วมวิจัย